

Євген ХРІНИК,
orcid.org/0000-0002-6233-2612
аспірант кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного університету
(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) alexandrovich92nk@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У період переходу від індустріального до інформаційного суспільства потрібно підготувати педагогічні кадри для швидкого сприйняття та опрацювання великого обсягу інформації, освоєння актуальних засобів, методів роботи з інформаційними джерелами. Сучасний педагог має володіти інформаційним середовищем, опанувати новітні реалізації інформаційно-комунікаційних технологій у власній професійній діяльності, освоювати навички медіакультури.

Формування медіакультури особистості в сучасному суспільстві – процес безперервний. Знайомство з медіа починається в дитинстві. Перебудова дошкільної освіти, вимога її комп'ютеризації вимагає підготовки кваліфікованих фахівців, вихователів ЗДО.

Стаття присвячена огляду феномену «медіакультура». У статті розглядаються проблеми формування медіакультури кваліфікованих вихователів закладів дошкільної освіти.

Для розв'язання виокремлених завдань використано комплекс методів дослідження: теоретичні (методи порівняльного та системного аналізу), обсерваційні (спостереження за організацією процесу формування медіакультури майбутніх педагогів-вихователів).

Істотний вплив медіа на виховання дитини зумовлює актуальність формування медіакультури особистості майбутнього вихователя. Медіаграмотний майбутній вихователь – це людина, яка осягає значущість медіакультури для сучасної людини, володіє знаннями в цій галузі, застосовує, створює і прискіпливо аналізує медіаприйом для досягнення особистих та професійних цілей.

Дослідження процесу формування медіакультури в майбутніх вихователів відбувалося в період 2018–2020 років у Комунальному закладі «Нікопольський педагогічний коледж». У дослідженні брали участь 112 майбутніх вихователів. В освітній процес включений освітній курс «Медіаосвіта і медіаграмотність» як один зі способів формування медіакультури. Студенти вивчають види, класифікації, функції медіа; їх застосування в освітньому процесі, реальні й віртуальні небезпеки для дітей і молоді. Під час виробничої практики майбутні вихователі не тільки впроваджували медіаосвіту в освітній простір дошкільного закладу, а й допомагали батькам дітей у генеруванні власної медіакультури.

Доведено, що формування медіакультури в майбутніх педагогів передбачає здобуття педагогічних знань про розвиток виховання та навчання людини через використання медіазасобів. Феномен медіакультури реалізується через медіаосвітню діяльність. Подальше дослідження обраної проблеми вбачаємо в дослідженні способів упродовження медіаосвіти в дошкільних закладах та підготовки майбутніх вихователів до її організації.

Ключові слова: інформаційно-комунікативна компетентність, медіакультура, медіаосвіта, масмедіа, медіапедагогіка, медіаграмотність.

Yevhen HRYNYK,
orcid.org/0000-0002-6233-2612
Graduate Student at the Department of Preschool Education
Kryvyi Rih State Pedagogical University
(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) alexandrovich92nk@gmail.com

CURRENT ISSUES OF FORMATION OF MEDIA CULTURE OF FUTURE EDUCATORS

During the transition from the industrial to the information society, it is necessary to prepare teachers for the rapid perception and processing of large amounts of information, the development of relevant tools, methods of working with information sources. The modern teacher must actively own the information environment, master the latest implementations of information and communication technologies in their own professional activities, master the skills of media culture.

The formation of media culture of the individual in modern society is a continuous process. The first acquaintance with the media begins in childhood. Restructuring of preschool education, the requirement of its computerization requires the training of qualified specialists, educators ZDO.

The article is devoted to the review of the phenomenon of media culture; The article considers the problems of formation of media culture of qualified educators of preschool institutions.

A set of research methods was used to solve the selected tasks: theoretical: methods of comparative and systematic analysis, observational methods (observation) for the organization of the process of formation of media culture of future educators.

The significant effect of the media on the upbringing of the child determines the relevance of the formation of media culture of the future educator. A media literate future educator is a dude who understands the importance of media culture for modern man; has knowledge in this field; uses, creates and meticulously analyzes media techniques to achieve personal and professional goals.

The study of the process of formation of media culture in future educators took place in the period 2018–2020 at the Public Institution “Nikopol Pedagogical College”. The study involved 112 students, future educators. As one of the ways of forming media culture, the educational course “Media Education and Media Literacy” was included in the educational process. Students study the types, classifications, functions of the media; their application in the educational process; real and virtual dangers for children and youth. During the internship, future educators not only introduced media education into the educational space of the preschool institution, but also helped parents of children to generate their own media culture.

It is proved that the formation of media culture in future teachers includes the acquisition of pedagogical knowledge about the development of education and training of man through the use of media. The phenomenon of media culture is realized through media educational activities. Further research of the chosen problem is seen in the study of ways to implement media education in preschools and prepare future educators for its organization.

Key words: *information and communication competence, media culture, media education, mass media, media pedagogy, media literacy.*

Постановка проблеми. В останнє десятиліття активно досліджують можливості застосування інформаційних технологій у сучасному освітньому процесі. У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку України основним завданням вищої педагогічної освіти визначено вдосконалення професійної компетентності педагогів, здатних забезпечувати варіаційний поступ сучасної системи освіти. Вирішення цієї проблеми не є можливим без формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вихователів, яка сприяє підвищенню якості освітнього процесу, створенню нових інформаційних освітніх технологій та постійному професійному розвитку впродовж усього життя.

Аналіз досліджень. Проблему підвищення професійної культури вчителів, набуття інформаційно-комунікативної компетентності педагогів досліджували такі науковці: В. Андрущенко, Г. Балл, Н. Балик, В. Биков, І. Булах, Ю. Валькман, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Єршов, М. Жалдак, Ю. Жук, Ю. Машбиць, В. Монахов, Ю. Рамський, М. Смульсон, О. Співаковський, М. Угринович та ін.

У період переходу від індустріального до інформаційного суспільства потрібно підготувати педагога до оперативного сприйняття та опрацювання величезного обсягу інформації, оволодіння актуальними засобами, методами та технологіями роботи з інформаційними джерелами. Формування інформаційно-комунікативною компетентністю пов'язано з оволодінням професійною медіакультурою педагога. Медіакультура отримує особливу увагу тому, що саме вона дає змогу

педагогу бути сучасним, динамічно діяти в інформаційному полі, використовувати новітні досягнення ІКТ у своїй діяльності.

Формування медіакультури особистості в сучасному суспільстві – процес безперервний. Знайомство з медіа починається ще в дитинстві. Саме дошкільна освіта закладає адаптивну інформацію і комунікативну базу для природного влиття дошкільника в інформаційне суспільство. Процес реформування дошкільної освіти, необхідність інформатизації вимагає підготовки кваліфікованих фахівців, вихователів ЗДО до опанування медіакультури.

Мета статті – проаналізувати феномен «медіакультура», проблеми формування медіакультури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Для досягнення мети використано сукупність методів дослідження: теоретичні (методи порівняльного та системного аналізу для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення понятійно-категорійного апарату дослідження), обсерваційні (спостереження за організацією процесу формування медіакультури майбутніх педагогів-вихователів).

Базовим методологічним підґрунтям вивчення актуальної проблеми визначено діалектику як науково-філософський метод пояснення та опису найбільш загальних законів розвитку природи, суспільства та людської свідомості.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо феномен медіакультури. Загальні орієнтири наукового обґрунтування поняття «медіакультура» визначаються його лексичним значенням, що походить від поєднання слів «медіа» та «культура».

тура». Написання визначається за правилами українського правопису та дозволяє уточнити основні ознаки цього феномена (Онкович, 2007: 29–31).

В основу побудови поняття «медіакультура» покладемо поняття «культура», яке в сучасному науковому обігу набуло значного поширення.

У загальному міркуванні культура визначає всю життєдіяльність людини, як-от соціально-політичні відносини, матеріальне виробництво, царина духовного розквіту, побуту, стосунків та взаємин, а будь-яка галузь людського життя може відобразитися з огляду на її культурну вагомість та змістовність (Степин, 1999: 61–65).

В «Українському педагогічному словнику» культура визначається як рівень освіченості, вихованості людини, а також рівень оволодіння певною галуззю знань або діяльності людини (Гончаренко, 1997: 243).

Отже, поняття «культура» є непротим об'єктом вивчення, осмислення якого здійснюється в процесі порівняння його з людиною, природою, історією, соціумом. У такому розумінні культура є основою розвитку людської автентичності, яка втілює загальнолюдські цілі й прагнення.

Термін «медіа» (від латинського «*media*», «*medium*» – засіб, посередник) з'явився в англійській мові в XVI ст. У XVII ст. його уперше використано у філософії, а у XVIII ст. – застосовано до назви першого в історії засобу масової комунікації – газет. Із середини XIX ст. термін «медіа» пояснювали як поширення повідомлень за допомогою технічних засобів зв'язку (телеграф, пошта).

У низці наукових досліджень (Д. Григорова, Р. Харріс та ін.) підкреслюється, що в інформаційному суспільстві медіа не тільки реалізують просвітницьку та розважальну функції, а й сприяють формуванню уявлень про картину світу, впливаючи на цілісність сприймання дійсності, на культурні та соціальні цінності людини, її установки і моделі поведінки (Григорова, 2010: 45–49).

Найбільш поширеним і загальним є пояснення *media* (*media*) як носія повідомлень, що передаються за допомогою технологій (текст – у книжках, методичних посібниках і комп'ютерних мережах; звук – на дисках, накопичувачах інформації, радіо та телепередачах; зображення – на дисках, накопичувачах інформації, телепередачах, у мережі Інтернет; текст, звук, зображення – у телеконференціях тощо) (Словник, Дистанційна освіта).

Узагальнене розуміння «медіа» закріплено в «Словнику термінів із медіаосвіти, медіапедагогіки, медіаграмотності, медіакомпетентності» (Федоров, 2010: 11), де зазначене поняття прирівнюється до поняття «ЗМК» (засоби масової кому-

нікації) та визначає медіа як засоби створення, копіювання, запису, тиражування, поширення, збереження, сприймання інформації та обміну нею між джерелом та приймачем (Федоров, 2010: 11).

Поняття «медіакультура» постійно розширює своє значення і охоплює нові соціальні, моральні, психологічні та інтелектуальні складники.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питання медіакультури знайшли відображення в зарубіжній (Р. Арнхейм, А. Базен, Р. Барт, Д. Белл, В. Беньямін, Ж. Дельоз, М. Маклюен, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гассет, Ч. Пірс, Д. Соссюр, Е. Тоффлер, М. Кастельс, І. Колеснікова, Ю. Кристева, К. Леві-Стросс та ін.) та вітчизняній (Л. Найдьнова, Г. Онкович, Л. Масол, Л. Бойченко, Н. Габор, Ю. Казаков, І. Міщишин, Б. Потятиник, Н. Троханяк та ін.) історії наукової думки.

І. Колеснікова розглядає медіакультуру як рівень розвитку особистості, що виявляється у її здатності ефективно співдіяти з масмедіа, послуговуватися медіаресурсами для опанування нових знань, знаходження, опрацювання, зберігання, передання та представлення інформації (Колеснікова, 2016: 20–24).

Медіакультура містить компоненти, пов'язані з культурою пізнання, саморозвитку індивідуальності, передання та формування системи знань, передання результатів пізнавальної діяльності суспільству. У період переходу до інформаційного суспільства розвиток медіакультури педагога визначає ще й швидкість сприймання та оброблення великого обсягу інформації, ефективність опанування сучасними ІКТ, методами та технологією роботи з інформаційними ресурсами (Кузьма, 2019: 188).

Медіакультура сприяє організації медіаосвіти та створює нове медіаоточення, нову реальність, що дає можливість педагогові бути сучасним, активно діяти в інформаційно-освітньому середовищі, застосовувати новітні досягнення науки та техніки.

Першим етапом упровадження медіаосвіти є заклади дошкільної освіти. Саме педагоги-вихователі відкривають медіаосвітній простір для своїх вихованців відповідно до вимог інформаційного суспільства. Опанування медіакультури потребує спеціальної підготовки вихователів.

Дослідження К. Біницької, О. Кравчишиної, І. Мардарової та інших науковців присвячені формуванню медіакультури в майбутніх вихователів ЗДО.

О. Кравчишина, зокрема, з'ясувала, що більшість педагогів дошкільної освіти (91%) не володіють методикою ефективного включення засобів медіаосвіти в освітній процес дитячого садка і

потребують спеціального навчання (Кравчишина, 2018: 299); також наявна гостра потреба в якісних медіа, які б стали ефективним прийомом виховних впливів на дітей.

Медіаграмотний майбутній педагог – це особа, яка усвідомлює цінність медіакультури для сучасної людини, володіє знаннями в цій галузі, виконує правила безпечного використання медіа, створює і критично аналізує медіазасоби для досягнення професійної та особистісної мети (Крутий, 2013: 85–90).

Значний вплив медіа на виховання дитини зумовлює актуальність формування медіакультури особистості майбутнього вихователя. Основним предметом, під час вивчення якого вирішується це завдання, є «Інформаційно-комунікаційні технології та ТЗН». Його зміст повністю відповідає трикомпонентній структурі медіакультури, що складає навчання про медіа, освіту через медіа та медіа. Проте розглядаються не лише новітні медіа (комп'ютер, інтернет, мультимедіа тощо), а їхній спектр є значно ширшим. Зокрема, це традиційні медіа (книги, газети, журнали тощо). Окрім того, під час вивчення інформаційних технологій здобувач освіти не має достатніх знань, щоб сформулювати набір навичок, як-от аналіз, оцінка, рефлексія, створення контенту для дітей (казок, оповідань, відео), критичне мислення, особливо щодо дитячої продукції – мультиплікаційних фільмів, телевізійних програм для наймолодших. Таким чином, дослідження процесу формування медіакультури у майбутніх вихователів відбувалося в період 2018–2020 років у Комунальному закладі «Нікопольський фаховий педагогічний коледж». У дослідженні брали участь 112 майбутніх вихователів. В освітній процес включений освітній курс «Медіаосвіта і медіаграмотність» як один зі способів формування медіакультури. Обсяг освітнього курсу – 30 аудиторних годин (14 із них відведено

на самостійні роботи). В освітньому процесі простежуються такі теми, спрямовані на формування медіакультури майбутніх педагогів-вихователів: «Сутність понять медіапедагогіки, медіакультури, медіаграмотності, аудіовізуальної грамотності. Маніпулятивні можливості масмедіа», «Профілактика маніпулятивних технологій масмедіа. Технології підсвідомого впливу ЗМІ», «Медіапедагогіка й основи медіаграмотності як складники підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників», «Вікідидактика», «Негативні соціальні тенденції, що створюють засоби масової інформації». Під час вивчення здобувачі освіти ознайомлюються з видами, класифікаціями, функціями медіа, їх використанням в освіті, реальними й віртуальними небезпеками для дітей і молоді. Саме під час занять здобувачі вищої освіти навчались відрізняти правдиву й неправдиву інформацію, пізнавати мову медіа, економічні й правові аспекти застосування медіа, класифікувати низькоартістичну і якісну медіапродукцію. Під час виробничої практики майбутні вихователі не тільки впроваджували медіаосвіту в освітній простір дошкільного закладу, а й допомагали батькам дітей у формуванні власної медіакультури.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, робимо висновок, що одним із сучасних підходів до розгляду проблеми розвитку медіакультури в освітній площині є підготовка особистості до ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа. Генерація медіакультури в майбутніх педагогів передбачає здобуття педагогічних знань про процес навчання і виховання людини через застосування медіазасобів. Феномен медіакультури реалізується через медіаосвітню діяльність. Подальше дослідження обраної проблеми вбачаємо в дослідженні способів упровадження медіаосвіти в дошкільні заклади та підготовки майбутніх вихователів до її організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 243 с.
2. Колеснікова І. В. Використання медіа-освітніх ресурсів у професійній діяльності педагога. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти*: зб. наук.-метод. пр. Житомир : Полісся, 2016. С. 20–24.
3. Кравчишина О. О. Формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Старобільськ, 2018. 299 с.
4. Крутий К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2013. Вип. 3. С. 85–90.
5. Механізм маніпулятивного впливу в медіатекстах телепередач жанра реаліті-шоу. Т. 1. Д. Е. Григорова. Москва : МГУ, 2010. С. 45–49.
6. Онкович Г. В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіа-освіти. *Дивослово*. 2007. № 5. С. 29–31.
7. Словник. Дистанційна освіта Освітній портал – освіта в Україні: URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/glossary/> (дата звернення: 12.10.2021).

8. Степин В. С. Культура. Вопросы философии : учебник. Санкт-Петербург, 1999. С. 61–65.
9. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиagramмотности, медиакomпетентности : учебник. Таганрог, 2010. 11 с.
10. Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку: теорія і технологія / за ред. проф. В. М. Чайки. Тернопіль : Вектор, 2019. 188 с.

REFERENCES

1. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk.. [Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk]. Ukrainian. Kyiv: Lybid, 1997. 243 p. [in Ukrainian].
2. Kolesnikova I. V. Vykorystannia media-osvitnikh resursiv u profesiinii diialnosti pedahoha. Suchasni tendentsii i priorytety kompetentnisnoho pidkhotu v pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoï osvity. [Vykorystannia media-osvitnikh resursiv u profesiinii diialnosti pedahoha. Suchasni tendentsii i priorytety kompetentnisnoho pidkhotu v pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoï osvity]. Ukrainian. zb. nauk.-metod. pr. Zhytomyr : Polissia, 2016. p. 20–24. [in Ukrainian].
3. Kravchyshyna O. O. Formuvannia hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do vykorystannia zasobiv mediaosvity u navchalno-vykhovnomu protsesi doshkilnykh navchalnykh zakladiv. [Formuvannia hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do vykorystannia zasobiv mediaosvity u navchalno-vykhovnomu protsesi doshkilnykh navchalnykh zakladiv]. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Starobilsk, 2018. 299 p. [in Ukrainian].
4. Krutii K. L. Mediadydaktychni osoblyvosti vykorystannia multfilmiv yak zasobu navchannia movy i rozvytku zviaznoho movlennia doshkilnykiv. [Mediadydaktychni osoblyvosti vykorystannia multfilmiv yak zasobu navchannia movy i rozvytku zviaznoho movlennia doshkilnykiv]. Ukrainian. Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Pedahohika. 2013. Vyp. 3. p. 85–90. [in Ukrainian].
5. Mehanizm manipulyativnoho vozdeystviya v mediatekstah teleperedach zhanra realiti-shou. [Mehanizm manipulyativnoho vozdeystviya v mediatekstah teleperedach zhanra realiti-shou]. Rusin. T. 1. D. E. Grigorova. Moskva: MGU, 2010. p. 45–49. [in Russian].
6. Onkovych H. V. Zasoby masovoi komunikatsii u terminolohichnomu prostori media-osvity. [Zasoby masovoi komunikatsii u terminolohichnomu prostori media-osvity]. Ukrainian. Dyvoslovo. 2007. № 5. p. 29–31. [in Ukrainian].
7. Slovnyk. Dystantsiina osvita. Osvitnii portal – osvita v Ukraini. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/glossary/> (data zvernennia: 12.10.2021). Ukrainian.
8. Stepin V. S. Kultura. Voprosy filosofii. [Kultura. Voprosy filosofii]. Rusin. uchebnik. Sankt-Peterburg 1999. p. 61–65. [in Russian].
9. Fedorov A.V. Slovar terminov po mediaobrazovaniyu, mediapedagogike, mediagrammotnosti, mediakompetentnosti. [Slovar terminov po mediaobrazovaniyu, mediapedagogike, mediagrammotnosti, mediakompetentnosti]. Rusin. uchebnik. Taganrog : universitetskiy uchebnik, 2010. 11 p. [in Russian].
10. Formuvannia mediahramotnosti ditei starshoho doshkilnoho viku: teoriia i tekhnolohiia [Formuvannia mediahramotnosti ditei starshoho doshkilnoho viku: teoriia i tekhnolohiia]. Ukrainian. / za red. prof. V. M. Chaiky. Ternopil : Vektor, 2019. 188 p. [in Ukrainian].